

POBUDA ZA MEDIJSKO PLURALNOST

Prispevek k javni razpravi o medijski zakonodaji (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o medijih, Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o Slovenski tiskovni agenciji, Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o Radioteleviziji Slovenija).

1. Uvodna utemeljitev pobude

Kritiki aktualne Vlade Republike Slovenije so med drugim zaskrbljeni zaradi njenih stališč in domnevnih posegov, češ da omejujejo svobodo, avtonomijo, nepristranskost in finančne temelje osrednjih medijskih ustanov v državi. Kritiki menijo, da vlada ne zagotavlja temeljne ustavne in demokratične pravice državljanov in volilcev do svobode izražanja.

Natančneje, gre za položaj in usmeritev osrednjih in vodilnih tiskanih in elektronskih medijev v Sloveniji, kot so Delo, Dnevnik, Večer, javna Radio-televizija Slovenija in zasebna POP TV. V navedenih medijih objavljene informacije in komentarji o aktualnih dogodkih in o politiki v državi in v tujini predstavljajo nosilni, odločilni, jedrni in večinski korpus javnih sporočil. Omenjeni mediji in njihova politična sporočila odločilno pogojujejo izvrševanje pravice do svobode izražanja slovenske javnosti v pomenu sprejemanja, zbiranja in širjenja vesti in mnenj. Ustava v 39. členu varuje temeljne demokratične pravice do svobode izražanja misli, govora, javnega nastopanja in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Zanima nas vloga medijev, njihovih urednikov, novinarjev in komentatorjev v tem dvostranskem procesu izražanja in sprejemanja misli, vesti, mnenj ter informacij.

V Republiki Sloveniji je splošno znano, raziskovalno verificirano, v strokovnem tisku objavljeno ter na podlagi konkretnih primerov dokazano dejstvo, da zgoraj navedeni osrednji slovenski mediji delujejo dosledno in v celoti skladno z ideološkimi in aktualno političnimi preferencami ene same politične opcije. Za to opcijo sta se uveljavila sinonimna naziva »kontinuiteta« in »tranzicijska levica«, v organizacijske pomenu pa jo sestavljajo politične stranke, ki so v času slovenske demokratične in ustavne osamosvojitve nastale iz t.i. »družbeno-političnih organizacij« bivšega nedemokratičnega režima, konkretno iz Zveze komunistov, Socialistične zveze delovnega ljudstva in Zveze socialistične mladine.

Korpus petih osrednjih in večinskih medijev v državi, še posebej tudi javna RTV, objavljajo in vrednotijo politične dogodke doma in v tujini skladno s strateškimi usmeritvami strank, za katere se je kmalu po osamosvojitvi Slovenije uveljavil generični izraz »stranka socialističnega samoupravljanja«. Ideologija in politika današnje slovenske tranzicijske leveice in njenih medijev – vseh osrednjih tiskanih in elektronskih medijev v državi - predstavljata vsebinsko »kontinuiteto« navodil »partije« še iz obdobja bivšega nedemokratičnega režima, prevedenih v ohlapnejše, bolj splošne, vendar natančno razpoznavne ideološke klišeje »prvorazrednosti« in »drugorazrednosti« ter ustreznega medijskega rangiranja in selektivnega objavljanja političnih vesti in vrednot:

»Drugorazredni« in zato sistematično zapostavljeni so pojavi in vrednote, kot so npr: Slovenija kot narodna skupnost, Republika Slovenija kot nacionalna država, proces osamosvojitve Slovenije v času vseljidskega pomladnega gibanja, revolucionarni izvor

Socialistične republike Slovenije v okviru SFRJ, množični poboji, zaplembe, podržavljanja, aretacije, kazenska taborišča in drugi represivni ukrepi po drugi svetovni vojni, totalitarnost komunizma kot oblike bivšega nedemokratskega režima, Katoliška cerkev in vera, zasebna lastnina in svobodno podjetništvo na področjih gospodarstva in storitev, Nato, ZDA, Višegrajska skupina vzhodno in srednje evropskih držav, državni monopoli v gospodarstvu in storitvah itn.

»Prvorazredne« in zato sistematično privilegirane pa so v slovenskih osrednjih, recimo kar »partijskih« medijih (Delo, Dnevnik, Večer, RTV, POP TV) naslednje teme in usmeritve: javni status »družbenih dejavnosti« na področju storitev, podjetja v državni lasti, NOB in partizani med drugo svetovno vojno, simbolna pozitivna vrednostna kontinuiteta osebnosti, zgodovinskega spomina, spomenikov, nazivov, dogodkov, stanj in okoliščin iz obdobja NOV, povojni prevzem oblasti, diktator Josip Broz Tita in sistemski pomen izvorov, nastanka in delovanja bivšega nedemokratskega režima Jugoslavije 1940-1990, prvorazrednost vsega državnega in javnega ter drugorazrednost vsega privatnega, tržnega, konkurenčnega. V predvolilnih procesih so vsi osrednji mediji opredeljeni za eno samo politično opcijo, tj. za tranzicijsko leviceo, ne glede na to, ali je slednja na oblasti ali v opoziciji.

Slovenski osrednji in dominantni mediji so izrazito, poudarjeno in razpoznavno pristranski v korist slovenske tranzicijske levice. Popolna neuravnoteženost medijskega prostora pomeni korenit in sistemski poseg v ustavne pravice do svobode izražanja najmanj polovice slovenskega volilnega telesa. Po drugi strani pomeni taka omejitev pravice do svobode izražanja odločilen privilegij tranzicijske levice. Posledično so njeni pozivi v funkciji celovite ohranitve zatečenega privilegija medijskega monopola. To velja za vse pozive in izklicevanja zahtev za medijsko »samostojnost« (beri: odvisnost), »avtonomijo« (beri: politično podrejenost), »nepistranskost« (beri: pristranskosti), »strokovnost« (beri: propagandno in ideološko enoumje), finančne vire (beri: ohranitve proračunskega monopola levo uslužne RTV in drugih »osrednjih medijev) in s predpisi varovane statuse današnjih slovenskih osrednjih – dejansko partijskih glasil.

Ob koncu hladne vojne so bile politične spremembe v Srednji Evropi v resnici "žametne". Zaradi večinoma demokratičnega, humanističnega, kulturnega značaja vlad in strank, ki so nadomestile komuniste, so mnoge strukture starega režima ostale nedotaknjene, v toku let pa so se reproducirale in krepile. To velja tudi za področje medijev, ki so ohranili stare navade in kritizirali, celo blatili nove demokratične ustanove, češ da so nedemokratične. Tej retoriki so - seveda ne brez posredovanja domačih "varuhov demokracije" - v bistvu varuhov pridobitev socializma - nasedli mnogi mediji na Zahodu. Na Blejskem strateškem forumu (31. avgusta 2020) smo slišali izpovedi srednjeevropskih voditeljev, da so nenehno izpostavljeni lažnim informacijam v svojih in celo zahodnih medijih. Potemtakem ne gre za slovensko posebnost, ampak za splošen problem.

2. V Katedrali svobode podpiramo korake v smeri graditve demokratičnosti, ki temelji na pluralnosti idej in različnih pogledov.

Različnost, ki se odraža v spoštovanju človekovega dostojanstva, varujejo vse demokratične države, med katere spada tudi Slovenija. Iz opredelitve Slovenije kot demokratične republike (kot je pojasnilo Ustavno sodišče) sledi, da je človek subjekt in ne objekt oblastnega delovanja,

njegova (samo)uresničitev kot človeka pa je temeljni namen demokratične ureditve. Le različni pogledi in mnenja lahko pripeljejo do prebojnih rešitev in s tem dejanskega napredka družbe. Zato smo v Katedrali svobode prepričani, da prav demokratična družbena ureditev, ki temelji na spoštovanju človekovega dostojanstva, vladavine prava in svobodne izbire, omogoča ustvarjalno in socialno pravično okolje ter prinaša trajno družbeno blagostanje.

Mediji imajo poseben pomen za razvoj in obstoj demokracije. Omogočajo namreč nadzor (vseh treh vej) oblasti s tem, ko državljanom prinašajo informacije o procesih v družbi. Če teh informacij ni ali če so nepopolne, volilno telo ne zmore opraviti svoje izbire, kdo naj mu vlada, skladno s svojimi osebnimi prepričanji, svetovnimi nazori in pogledi, kakšna naj bo skupna prihodnost. V tem primeru se namreč volivci odločajo na podlagi nepopolne, izkrivljene ali celo zavajajoče slike o družbenem dogajanju. Zato monopol na področju medijev vodi v totalitarizem, ki je zavil v krinko (navidezne) demokracije.

Ljudje, tudi novinarji, ne le politiki, smo subjektivna bitja. Informacijam velikokrat pripišemo pomen, ki je skladen z našim svetovnim nazorom in politično usmeritvijo. Skladno s tem ravnamo tudi tedaj, ko informacije posredujemo drugim. Temu se ni mogoče in se v demokratični družbi tudi ni smiselno izogniti. Subjektivne poglede posameznika demokratična ureditev objektivizira s pluralnostjo, ki se odraža v ponudbi različnih pogledov, idej in interpretacij opaženega. Prav zato je pluralnost medijev izjemno pomembna. Mediji, če želijo opraviti svojo vlogo objektivnega nadzora nad družbenimi procesi, lahko to storijo le, če je zagotovljena njihova pluralnost. To je edina pot, ki posameznikom omogoča popolne in neizkrivljene informacije o družbenem dogajanju in s tem odpira pot v njihovo svobodno izbiro na podlagi lastnih političnih in svetovnih nazorov.

Zaradi usidranih vzorcev mišljenja se odnos do svobode spreminja počasi, s težavo, celo mukoma. V Sloveniji še vedno niso javno razčiščena razmerja do podjetniške in gospodarske svobode, do lastnine, konkurence in prepovedi monopolov. Podedovani vzorci mišljenja so globoko zasidrani v šolstvu, javni upravi, pravosodju, zdravstvu, gospodarstvu, in medijih.

V razvidu medijev, ki ga vodi Ministrstva za kulturo, je vpisanih 2337 medijev, ki izhajajo v Republiki Sloveniji. Država namenja vsem medijem za produkcijo in distribucijo medijskih vsebin skoraj 99 milijonov EUR letno. RTV Slovenija je bil v letu 2019 v tem deležu sredstev monopolno udeležen v višini 99,3 odstotka sredstev, ki jih je pridobil preko prispevkov gospodinjstev (izjeme so socialno ogroženi in pravne osebe). V letu 2019 je Ministrstvo za kulturo izvedlo razpis za sofinanciranje medijev, kjer je bilo uspešnih 37 medijev, ki so prejeli skupaj 0,6 milijona EUR. Opazimo, da sedanje stanje preprečuje vsako resno konkurenco – in s tem pluralnost. Vsi drugi (v tem primeru 37 od skupno 38 medijev) nimajo možnosti, da bi njihove storitve enakopravno in konkurenčno kandidirale za sredstva države ter bi preko tega vzpostavljali raznoliko medijsko okolje. Slovenija z dvema milijonoma prebivalcev ima poleg tega - v primerjavi z večjimi državami - po naravi stvari manjše možnosti medijske pluralnosti tudi zaradi omejenega trga.

Prepričani smo, da Slovenija potrebuje odprto razpravo, ki naj definira načela, vrednote in cilje za spodbuditev konkurenčnosti, za onemogočenje monopolov in za pluralnost. Verjamemo, da bi na ta način dvignili raven spoštovanja pravic vseh do svobode izražanja v smislu artikulacije in sprejemanja vesti in mnenj javnega pomena.

3. V Katedrali svobode zato predlagamo, naj se uredijo:

- **Viri sredstev** (davki in prispevki) za pluralizacijo medijev: sedanji RTV prispevek in sredstva države za pluralizacijo medijev, naj se zbirajo v *Skladu za pluralizacijo medijev*.
- **Cilji javnega interesa:** katerim vsebinam - informativnim, kulturnim, gospodarsko-ekonomskim, znanstvenim, dokumentarnim, športnim - in v kakšni meri naj država namenja sredstva preko *Sklada*.
- **Presoja financiranja vsebin** in možnosti sofinanciranja le-teh preko oglaševanja.
- **Delitev sredstev Sklada po vrsti delovanja medijev:** sodoben medijski prostor postaja čedalje bolj raznolik po oblikah in področjih dosega. Zato je treba na novo ovrednotiti količino sredstev na področju produkcije TV programov, radijskih programov, tiskanih izdaj, in spletnih vsebin.
- **Izvedba ciljev družbenega dogovora:** priprava in izvedba razpisov, organizacija ekspertnih skupin s tujimi recenzenti, kot je to že urejeno in mednarodno uveljavljeno npr. na področju financiranja raziskovalne dejavnosti.
- **Pogoji** za infrastrukturni in tehnološki razvoj posameznih medijev.
- **Pogoji** za mednarodno sodelovanje s tujimi producenti.
- **Pogoji** za sodelovanje medijev na razpisih *Sklada* glede na transparentnost lastništva in kodeks medija.
- **Transparentnost oglaševanja** podjetij in še posebej tistih, v katerih ima lastniške deleže država.
- **Transparentnost** stikov medijev z agencijami za odnose z javnostmi (PR).

Omenjene predloge bi moral implementirati nov *Zakon o medijih*, ki bi zagotovil izvedbo družbenega soglasja o ciljih za vse medije - ne glede na lastništvo in politično usmeritev - ter pod enakopravnimi pogoji za vse medijske ustanove in podjetja. Zakon mora zagotoviti sorazmerno razdelitev državnih sredstev za vsa področja medijskega ustvarjanja in razvoja.

Le na ta način bomo v celoti uresničili demokracijo v Sloveniji.

Dr. Peter Jambrek

Katedrala svobode

Priloga: Pobuda za medijsko pluralnost in normalnost, objavljena 12. 6. 2020

Pobuda za medijsko pluralnost in normalnost

V zadnjem času so se v slovenski javnosti razvnele razprave o (ne)pristranskosti medijev, o njihovi vojni proti vladi, celo o vojni vlade proti medijem. Prihajajo pa tudi pobude, ki naj bi pripravile resnejšo, poglobljeno in strokovno razpravo o bistvu problema. Tukajšnje besedilo želi biti prispevek k takšni razpravi. Pojavljajo se predlogi o bojkotiranju plačevanja prispevka za RTV, o zmanjšanju ali prerazdeljevanju prispevka, ki znaša nekaj manj kot 100 milijonov evrov. Toda pred takšnimi ali drugačnimi ukrepi bi seveda morali odgovoriti na vprašanje, ali nacionalno televizijo potrebujemo ali ne; še pred tem pa bi si morali odgovoriti na vprašanje, kako aktualno novinarsko enostranskost spremeniti v nepristranskost. Temelj nepristranskosti je samostojnost. Temelj samostojnosti je primerna razdalja med državo in kulturo, v katero spada tudi novinarstvo. Angleži za sistem financiranja kulture uporabljajo izraz "at arm's length", kar bi lahko prevedli kot: nobene intimnosti med izvirom in pritokom denarja! Država in politika morata skrbeti za posredovanje informacij, ne za njihovo ideološko usmeritev. Medijsko konkurenco in ustrezne licence morajo uravnnavati neodvisne ustanove, ki morajo poslovati na podlagi meritokracije. Tako si predstavljamo demokracijo.

I. Uvodna utemeljitev pobude

V slovenskem prostoru je imel odnos do svobode skozi zgodovinska obdobja različno kulturno, identitetno in politično izkušnjo. Z letom 1945, z vzpostavitvijo totalitarne oblasti, vse do konca osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko le-ta propade, je prevladal monopol ideologije marksizma-leninizma in za konkretne razmere prirejena ideologija samoupravnega socializma. Zato o svobodi, v tem obdobju revolucije, nikoli ni bilo intelektualno verodostojne razprave, razen v ozkih disidentskih krogih pogumnih, poštenih ter izobraženih posameznikov. Šele konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, zlasti pa potem, ko je na prvih poštavih volitvah, aprila 1990, zmagala koalicija novih demokratičnih zvez koalicije Demos, se je začel počasi odpirati prostor drugačnim pogledom na svobodo in delovanje družbe, ki naj jih bi omogočile ustavne pravice do svobode govora in tiska.

Vendar – Slovenija po letu 1990 ni bila sposobna opraviti reza z bližnjo preteklostjo, prejšnji sistemi in subsistemi ter oblastni položaji njihovih oligarhij so ostali nedotaknjeni. Ker se je težko prostovoljno odreči oblastnih in kapitalskih pozicij, je bivši Novi razred postal glavni zaviralec razvojnih reform. Spomnimo se na Nemčijo po drugi svetovni vojni: za ustanovitev medija, na primer založbe ali časopisa, je bilo do sredine šestdesetih let potrebno dovoljenje zavezniške oblasti. A kljub temu je Marcel Reich-Ranicki, eden najuglednejših literarnih kritikov in urednikov časopisov Die Zeit in FAZ povojne Nemčije v pogovoru ob izidu njegove biografije pripomnil, da je bila redakcija FAZ še v poznih letih dvajsetega stoletja obremenjena z nacistično preteklostjo. Norbert Lammert, predzadnji predsednik nemškega

parlamenta, pa je še leta 2015 v govoru ob 70. obletnici Holokausta navedel, da je nemški proces denacifikacije trajal več kot pol stoletja.

Slovenijo je iz Rusije in Jugoslavije vsiljena diktatura nasilno utesnjevala polnih 45 let. Letošnja obletnica osvoboditve in ustanovitve demokratične in pravne, na človekovih pravicah in svoboščinah utemeljene Slovenije obeležuje pravzaprav 30 let tranzicije od diktature do sedanjega stanja neizpolnjene in neuspešne tranzicije. Slovenska dekomunizacija očitno ni nič manj dolgotrajna od nemške denacifikacije ali od italijanske in španske defašizacije. Spominjamo, da je nacizem trajal samo 13 let, komunizem v Sloveniji pa vsaj trikrat dlje. Zato je prepričljiva in spodbudna teza Mathiasa Döpfnerja iz sodobne nemške medijske scene, ki izhaja iz uredniškega kroga Springerja in časopisa Die Welt: »*Za svobodo se je treba boriti, jo braniti in upoštevati vsak dan, vendar demokratične družbe tega ne storijo dovolj odločno.*«

Zaradi vsidranih vzorcev mišljenja se v bivših diktaturah odnos do svobode spreminja počasi, s težavo, celo mukoma. V Sloveniji še vedno niso javno razčiščena razmerja do podjetniške in gospodarske svobode, do lastnine, konkurence in prepovedi monopolov. Ne nazadnje do pravice do svobode izražanja, medijev, govora in tiska. Od totalitarnega sistema podedovani vzorci mišljenja so globoko zakoreninjeni ter močno in nepoškodovano zasidrani v šolstvu, javni upravi, pravosodju, zdravstvu, gospodarstvu, medijih in seveda tudi v političnem prostoru ter strankah, naslednicah nekdanje politične oblasti. Tokrat poudarjamo zlasti položaj in vlogo medijev, ki naj bi predstavljali četrto vejo oblasti - tisto, ki naj nadzoruje ostale tri veje ter tako pomaga vzpostavljati odprto ter za nove ideje sproščeno družbo. Ne pa tisto in tako četrto vejo oblasti, ki se sebično podreja državnemu kapitalu, ideologiji etatizma ter kleptomanskim oligarhijam, katerih nevidna roka vodi globoko državo.

Tokrat poudarjamo zlasti položaj in vlogo medijev, ki so jim v Sloveniji nekoč v časih hladne vojne, da bi zavarovali t.i. pridobitve socializma, dodelili položaj *četrte veje oblasti*. Z njeno pomočjo so podpirali ostale tri veje oblasti (zakonodajno, izvršno in sodno) oz. utrjevali *enotnost* vseh vej oblasti. Vendar so mediji le eno od sredstev komuniciranja v družbi, del javnega mnenja, ena od možnosti nadzora javnosti nad politično oblastjo, državnim kapitalom, ideologijo etatizma, kleptomanskimi oligarhijami, katerih nevidna roka vodi globoko državo - nikakor pa ne oblast. Seveda bi si vsi skupaj želeli brati in poslušati tiskane in elektronske medije, katerih sporočila in komentarji naj bi vzpostavljali odprto ter za nove ideje sproščeno družbo.

II. Analiza stanja - popačena medijska pluralnost Slovenije

Monopolni državni podsistemi vplivajo na področja storitev izobraževanja, znanosti, zdravstva in kulture. Postali so del globoke države. Demokracija je naporna. Zakoni in ustava zlahka izgubljajo bitke z ideološkimi ostanki enopartijske države ter bremeni tranzicije. V pomoč so jim ljudske pobude za vzpostavitev konkurenčnih okolij, za inovativnost in razvoj, za prostost posameznika in za svobodne skupnosti v okviru države.

Mediji imajo posebni pomen za razvoj demokracije in še posebej za ohranjanje narodove identitete, kulture in jezika. Kot pravni subjekti so gospodarske družbe ali zavodi v javni ali zasebni lasti. Ena večjih ovir za njihovo uspešnost je majhno tržišče, visoki stroški produkcije in podkapitaliziranost. Ko so se vrata za tuje investicije v slovenski medijski prostor malce odprla, so investitorji kmalu ugotovili, da v Sloveniji ni pravih možnosti za kapitalizacijo njihovih investicij. Šli so drugam.

Zato je pomembno kako država preko zbranih davkov in prispevkov, na primer RTV prispevka, ter Zakona o medijih uresničuje javni interes iz 4. člena tega zakona¹ in financiranje medijev v 4.a členu. V razvidu medijev, ki ga vodi Ministrstva za kulturo je vpisanih 2337 medijev, ki izhajajo v Republiki Sloveniji. Država namenja vsem medijem za produkcijo in distribucijo medijskih vsebin na leto malenkost manj kot 99 milijonov eur. RTV Slovenija je bila v letu 2019 v tem deležu sredstev monopolno udeležena v višini 99,3 %, ki jih je pridobila preko prispevkov gospodinjstev, z izjemo socialno ogroženih in pravnih oseb. Za poslanstvo in delovanje je dobila RTV od vsakega plačnika mesečni prispevek v višini 3,77 Eur za radijski sprejemnik in 12,75 Eur za TV sprejemnik. V letu 2019 je RTV Slovenija iz naslova teh prispevkov pridobila za 95,8 milijonov eur sredstev, iz naslova državnega sofinanciranja še 2,4 milijonaeEur. Skupaj 98,2 milijona eur. V tej javni ustanovi je bilo v tem letu 2254 zaposlenih. Podatki iz finančnega poročila RTV Slovenija za leto 2019.

V letu 2019 je pristojno Ministrstvo za kulturo izvedlo razpis za sofinanciranje medijev. Uspešnih je bilo 37 medijev, ki so prejeli skupaj 599.869 Eur oziroma 0,6 milijona Eur. Država, ki naj bi na podlagi določb 4. člena Zakona o medijih postavljala okvir za enakopravno in demokratično obravnavanje vseh medijskih javnih interesov, le-te že z naslednjim 4.a členom istega zakona omejuje, s tem, ko ureja finančni in mišljenjski monopol (99,3%) produkcije in distribucije medijskih vsebin preko RTV Slovenija in na ta način učinkovito preprečuje vsako resno konkurenco. Vsi drugi – v tem primeru 37 od skupno 38 medijev - nimajo možnosti, da bi njihove storitve enakopravno in konkurenčno kandidirale za sredstva države in da bi tako vzpostavljali pluralno medijsko okolje.

Zato se je potrebno vprašati:

- Ali so na RTV Slovenija zaposleni najboljši in edini uredniki ter novinarji, ki naj bi bili edini sposobni, kvalificirani in dovolj verodostojni za kvalitetno izpolnjevanje 99,3 odstotnega deleža slovenskega nacionalnega medijskega interesa?
- Ali je upravičena domneva, da se je na RTV Slovenija skozi kadrovsko politiko te ustanove oblikovala svojevrstna medijska oligarhija, ki s svojim vplivom omejuje pluralnost in s tem tudi kvalitetni razvoj lastne ustanove?
- Ali finančni in mišljenjski monopol RTV onemogoča razvoj drugih medijev in s tem pluralni medijski prostor Republike Slovenije?
- Ali ni omenjeni monopol ključna nevarnost in ovira za realizacijo ustavne in zakonite pravice do svobode izražanja slovenskega ljudstva v pomenu nacionalnega volilnega telesa kot nosilca slovenske parlamentarne demokracije? Ustava namreč ne zagotavlja in ne varuje

¹ Država določa v 4. členu Zakona o medijih javni interes v naslednji obliki:

(1) Republika Slovenija podpira medije pri ustvarjanju in razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne:

- *za uresničevanje pravice državljanov oziroma državljanek Republike Slovenije, Slovencev po svetu, pripadnikov oziroma pripadnic slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski, italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, do javnega obveščanja in do obveščenosti;*
- *za zagotavljanje pluralnosti in raznolikosti medijev;*
- *za ohranjanje slovenske nacionalne in kulturne identitete;*
- *za vzpodbujanje kulturne ustvarjalnosti na področju medijev;*
- *za kulturo javnega dialoga;*
- *za utrjevanje pravne in socialne države;*
- *za razvoj izobraževanja in znanosti.*

(2) Republika Slovenija podpira razvoj tehnične infrastrukture na področju medijev.

(3) Republika Slovenija posebej podpira ustvarjanje in razširjanje programskih vsebin namenjenih slepim in gluhozemim v njih prilagojenih tehnikah ter razvoj ustreznih tehnične infrastrukture.

(4) Za sofinanciranje uresničevanja javnega interesa na področju medijev iz prejšnjih odstavkov zagotavlja Republika Slovenija sredstva v državnem proračunu.

samo pravice do izražanja mnenj in posredovanja vesti, ampak v enaki meri tudi pravico do sprejemanja mnenj in vesti na sorazmeren in pluralen način, skladno s sorazmerno zastopanostjo kulturnih, političnih in verskih istovetnosti.

Finančna sredstva pridobivajo mediji tudi preko oglaševanja. Koliko znaša dejanska vsota, ki jo mediji pridobijo na trgu preko oglaševanja se ne ve. Domnevamo pa, da je ta številka večja od sredstev, ki jih medijem namenja država. Prihodki od oglaševanja so odvisni od uspešnosti medija na trgu, od njegove bralnosti in gledanosti ter, kar ni bilo še nikoli razjasnjeno, od povezav lastnikov medijev z naročniki oglaševanja, tudi podjetij v državni lasti. Koliko je preko oglaševanja prisotno sivo, politiki podložno in nenadzorovano prikrito financiranje nekaterih medijev, posredno tudi političnih strank, je nemogoče ugotoviti. O tem lahko samo sklepamo glede na številne afere, objave in analize skozi ves čas tridesetletne slovenske tranzicije.

Kot primer, ki sam po sebi odpira za bralce in poslušalce slovenskih medijev pomembno vprašanje, navajamo naslednjo primerjavo: prihodki od oglaševanja na RTV Slovenija so v letu 2019 znašali slabih 14 milijonov eur. Skupina Pro Plus, komercialna televizijska hiša pa je na slovenskem medijskem tržišču v letu 2019 ustvarila, po nepreverjenih podatkih, okrog 64 milijonov eur prihodkov. Obe TV hiši imata informativne, zabavne in športne programe, ki predstavljajo, nosijo glavino gledanosti in oglaševalskih prihodkov. Gledanost drugih kulturnih, izobraževalnih in dokumentarnih programov je namreč majhna in več ali manj nezanimiva za oglaševalce. Primerjava oglasnih prihodkov teh dveh televizij opozarja na naslednje vprašanje: Zakaj je učinkovitost marketinških služb monopolne javne oziroma državne RTV 4,6 krat manj uspešna od skupine Pro plus?

Poseben primer znotraj TV postaj predstavlja Planet TV, v lasti Telekom Slovenije, d.d., katerega večinski lastnik je tudi država. Investicije v ta medij so v zadnjih letih znašale več deset milijonov eur na škodo dobička te družbe in posredno na škodo državljanov in državljanov, ker državni proračun kot skupna blagajna vseh slovenskih dakopačevalcev, ni dobil pričakovanih dividend iz dobička družbe.

TV programi drugih televizijskih in radijskih postaj predstavljajo v zgoraj navedenih številkah in deležih oglaševanja manjše deleže. Slednje še posebej poudarjeno velja za spletne in tiskane medije, ki doživljajo eksistenčno krizo zaradi upadanja naklad. Za navedeni upad prihodkov od oglaševanja naj bi bili krivi spletni mediji in družabna omrežja, kar je sicer res eden od upravičenih razlogov za njihovo slabšo finančno uspešnost, je pa tudi priročen izgovor za nazadovanje njihovih pozicij na medijskem trgu. Tudi vsi mainstream – beri levo usmerjeni – mediji so postali spletni mediji, ki poskušajo izgube na področju tiska kompenzirati na spletnih straneh. Nekateri mediji v Nemčiji, ZDA in Veliki Britaniji so ta razvoj uspešno izvedli in imajo danes že večje prihodke na spletu kot pri tiskanih izdajah.

Percipirana in zvrčana krivda je vprašanje optike. Osrednji tiskani mediji kot so Delo, Dnevnik, Večer, katerih politično informativne rubrike so večinsko in vedno bolj v funkciji levih političnih strank, so bili še ne tako dolgo nazaj tudi bralsko dominantni. Zato bi glede na svoja finančna sredstva in novinarske kadre ta prehod zlahka uspešno izvedli – pa ga niso. Zato se ne da izogniti ugotovitvi, da so bralce izgubili zaradi svojih vsebin – ker pišejo in objavljajo samo za slabo polovico slovenskega volilnega telesa. Zakaj pa? Je temu kriv interes lastnikov,

ki naj bi dajali prednost določenim vsebinam, nesposobnost, razumeti delovanje medija, pomanjkanju volje, tudi kapitala, da bi investirali v pluralne vsebine in v sodobne tehnologije?

Problematično je tudi medijsko oglaševanje preko PR agencij, ki sledijo interesom naročnikov in njihove povezave s podjetji v državni lasti. Koliko je na tem resnice vedo uredniki medijev, ker je kodeks, ki naj bi jih zavezoval, podrejen njihovi presoji in odgovornosti ter pritiskom in vplivom politike in kapitala. Slovenski medijski prostor oblikujejo vplivi ter interesi, ki pogojujejo nedemokratsko in monopolno – na podlagi politično in tranzicijsko zastarelega in obremenjenega Zakona o medijih. Veljavni zakon je žal srž sistema zavor aktualne medijske svobode in pluralnosti.

III. Kako sprostiti slovenski medijski prostor? Kako spodbuditi njegovo pluralnost? Kako iz monopolne vsebinske in kapitalne enoličnosti v kakovost, ki jo spodbuja konkurenca?

Slovenija z dobrima dvema milijonoma prebivalcev ima v primerjavi z večjimi državami, kot so Nemčija, Francija in tudi tistimi, ki so samo 4 krat večje, na primer Avstrija, po naravi manjše možnosti medijske pluralnosti. Slovenija ima manj sredstev in omejen trg. Mediji imajo zato manj komercialnih prihodkov in težje preživijo glede na vložen strošek v produkcijo. Zato potrebuje Slovenija odprto razpravo, ki naj ji sledi sistemski dogovor v obliki Resolucije o medijskem prostoru. Resolucija naj definira načela, vrednote in cilje za spodbuditev konkurenčnosti, za onemogočenje monopolov, za pluralnost in s tem potrebno raven spoštovanja pravic vseh, ne samo ene polovice slovenskih volilcev do svobode izražanja v smislu artikulacije in sprejemanja vesti in mnenj javnega pomena.

Resolucijo bi moral implementirati nov Zakon o medijih, ki naj bi zagotovil izvedbo družbenega soglasja o ciljih za vse medije ne glede na lastništvo in politično barvo, ter pod

enakopravnimi pogoji za vse medijske ustanove in podjetja. Zakon bi moral zagotoviti sorazmerno razdelitev državnih sredstev za vsa področja medijskega ustvarjanja in razvoja.

V okviru Resolucije in novega zakona bi bilo potrebno urediti:

- Vire sredstev – davke in prispevke za pluralizacijo medijev: sedanji RTV prispevek in sredstva države za pluralizacijo medijev, naj se zbirajo v Skladu za pluralizacijo medijev.
- Cilje javnega interesa: katerim vsebinam - informativnim, kulturnim, gospodarsko-ekonomskim, znanstvenim, dokumentarnim, športnim - in v kakšni meri naj država namenjala sredstva preko Sklada.
- Presoja financiranja vsebin in možnosti sofinanciranja le-teh preko oglaševanja.
- Delitev sredstev Sklada po vrsti delovanja medijev: sodoben medijski prostor postaja čedalje bolj raznolik po oblikah in področjih dosega. Zato bo potrebno na novo ovrednotiti koliko sredstev se bo namenjal medijem, ki delujejo na področju produkcije TV programov, radijskih programov, tiskanih izdaj, in spletnih vsebin.
- Izvedbo ciljev družbenega dogovora na podlagi Resolucije in novega Zakona o medijih: priprava in izvedba razpisov, organizacija ekspertnih skupin s tujimi recenzenti, kot je to že urejeno in mednarodno uveljavljeno npr. na področju financiranja raziskovalne dejavnosti.
- Pripravo medijskih vsebin opredeljenih po področjih ciljev javnega interesa.
- Pogoje za infrastrukturni in tehnološki razvoj posameznih medijev.
- Pogoje za mednarodno sodelovanje s tujimi producenti.

- Pogoje za sodelovanje medijev na razpisih Sklada glede na transparentnost lastništva in kodeks medija.
- Transparentnost oglaševanja podjetij in še posebej tistih, v katerih ima lastniške deleže država.
- Transparentnost stikov medijev s PR agencijami.

IV. Pregledna in urejena tekmovalnost, tudi med mediji

Če slovenska parlamentarna demokracija ne bo sposobna sprejeti Resolucije in novega Zakona ne bomo vedeli kaj hočemo. Obstali bomo v istem kriznem stanju, ki podaljšuje v nedogled tranzicijske strukture posvečenih na eni in ponižanih na drugi strani. Prikrajšani bodo predvsem ustvarjalni potenciali vseh. Zavrte bodo ostale nove in boljše možnosti produkcije medijskih vsebin skladno z odgovornostjo do sredstev davkoplačevalcev. Neizogibni bodo izključevalni spori in polemike. V skrajnem primeru se bo zastavilo vprašanje ugovora vesti v državljanskem uporu proti obvezemu RTV prispevku. Priča bomo nadaljnjemu umiranju na obroke monolitne in monopolne RTV, na drugi strani pa pre-počasnemu prebujanju drugih medijev. Še naprej bodo slovenski mediji daleč od profesionalnosti in standardov zahodnih medijskih prostorov.

Za konec in namesto zaključka še nekaj pristranskih ocen in priporočil iz mišljenskega kroga Katedrale svobode:

- Dobro je, da imamo končno sposobno in učinkovito vlado s profesionalnim, izkušenim in državotvornim predsednikom vlade.
- Slabo je, da imamo parlamentarno opozicijo, katere program je zgolj »ponovni prevzem oblasti«.
- Dobro je, da je program opozicije kljub temu razvidno opredeljen z ukrepi njene eno-in-pol-letne vladavine: status quo, nobenih reform, državni denar za predvolilni populizem, politični dilentantizem.
- Slabo je, da je aktualni program vlade in koalicije v trenutnih razmerah predvsem krizni management izhoda iz zdravstvene in gospodarske post-covid 19 pandemije.
- Dobro je, da nastopa proti vladi medijsko in organizacijsko močna opozicija.
- Slabo je, da ima svoje medije zgolj opozicija in slabo je, da so ti mediji brez konkurence ter zato strokovno in etično nedorasli nalogam medijev v demokraciji.
- Dobro je, da ljudje izražajo svoja mnenja in da se sami organizirajo kot aktivni državljani izven ustaljenih politično korektnih oblik izražanja in združevanja – na biciklističnih protestih, s prostovoljnimi domoljubnimi akcijami, preko twiterja, facebooka in drugih socialnih medijev.
- Slabo je, kadar so uradna ali spontana mnenja sovražna do te mere, da pozivajo k linču osebnosti ali osebe, njeni usmrtitvi ali smrti – ko debatirajo o personi, ne o stvari.
- Dobro je, da ima država na najvišjih položajih predsednika države, državnega sveta, državnega zbora in ustavnega sodišča strpne, izkušene, korektne in povezovalne osebe.
- Slabo je, da se v ustanovah javnih služb storitve izvajajo na monopolnih in etastičnih podlagah državnega lastništva v kulturi, šolstvu, na univerzah, v zdravstvu, socialni in drugje.

- Dobro je, da Slovenijo in Slovence oskrbuje vitalno drobno gospodarstvo, obrt, trgovina, kmetijstvo in gostinstvo.
- Dobro je, da največja banka ni več bankomat kleptomanskih paradržavnih elit.
- Slabo je, da je nenormalno velik delež gospodarskih organizacij še vedno v lasti ali pod kontrolo države, ne pa ustavno zagotovljenega socialno-tržnega sistema.
- Dobro je, da aktualna politična in parlamentarna polarizacija vzpostavlja pregledna razmerja med strankami in programi, med koalicijo in opozicijo.
- Dobro je, da v prvih mesecih nove vlade prevladuje demokratična tekmovalnost v politiki in gospodarstvu.
- Slabo je, da zdrava, ustvarjalna ter inkluzivna tekmovalnost sproža revolucionarne in pučistične reflekse kleptomanskih in etatističnih, tudi medijskih akterjev globoke države.
- Predlagamo mirno, stabilno in urejeno držo vseh slojev slovenskega ljudstva, ki želijo dobro svojim družinam, delovnim okoljem in državi.

Datum: 12. junij 2020

KATEDRALA SVOBODE, zanjo

Tomaž Zalaznik
Marko Balažič
Friderik Čeček
dr. Darko Darovec
dr. Peter Gregorčič
Boštjan Miha Jambrek
dr. Peter Jambrek
dr. Gorazd Justinek
mag. Damjan Mihevc
Alenka Puhar
dr. Dimitrij Rupel
dr. Zoran Vaupot
dr. Metka Zorc